

Możliwości rozwoju ekoturystyki w rolniczych terenach zdominowanych przez drobne gospodarstwa – przykład Wyżyny Miechowskiej

Possibilities of development of ecotourism in agricultural areas dominated by small farms – an example of the Miechow Upland

Kamila Musiał

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Systemów i Środowiska Produkcji

Streszczenie. Wyżyna Miechowska jest obszarem typowo rolniczym, zdominowanym przez drobne gospodarstwa rolne. Na jego stosunkowo niewielkim obszarze, wynoszącym około 960 km² znajduje się wiele terenów chronionych, w tym: 9 rezerwatów przyrody i 21 obszarów specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000. Obejmują one różnorodne siedliska roślinne, zarówno o charakterze naturalnym, jak i półnaturalnym. Głównym celem badań była próba określenia uwarunkowań przyrodniczych i szans rozwoju ekoturystyki w terenach typowo rolniczych i tradycyjnie mało związanych z turystyką. Drugą część analizy oparto na badaniach ankietowych, przeprowadzonych w 2017 r. wśród studentów Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. Chronione obszary na Ziemi Miechowskiej są głównie związane z półnaturalnymi ekosystemami muraw kserotermicznych z klasy *Festuco-Brometea*. Są to rzadkie w skali kraju zbiorowiska trawiaste, które ze względu na występowanie tam interesujących gatunków roślin oraz dużą bioróżnorodność siedlisk, mogą być predysponowane do objęcia przez jakąś formę turystyki zielonej, w celu promowania wiedzy o obszarach chronionych. Ekoturystyka, która w ostatnich czasach staje się coraz bardziej popularna, związana jest z ideą rozwoju zrównoważonego i stanowi próbę odpowiedzi na szybki i degradujący środowisko rozwój turystyki masowej. Pomimo, że nie ma badań precyzyjnie określających, czy faktycznie istnieje tzw. polski ekoturysta, a zatem jaki procent społeczeństwa mniej lub bardziej świadomie zajmuje się zieloną turystyką, wycinkowe badania ankietowe wskazują na zainteresowanie takim rodzajem aktywności w terenach typowo rolniczych.

Słowa kluczowe: obszary rolnicze, tereny cenne przyrodniczo, ekoturystyka, Wyżyna Miechowska

Adres do korespondencji – Corresponding author: Dr Kamila Musiał, Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Systemów i Środowiska Produkcji, ul. Krakowska 1, 32-083 Balice k. Krakowa, e-mail: kamila.musial@izoo.krakow.pl

Abstract. Miechow Upland is a typically agricultural land, dominated by small agricultural holdings. In the subregion, which area is about 960 km² there are many protected sites, including: 9 nature reserves and 21 Special Habitat Protection Areas Natura 2000. They include various plant habitats, both natural and semi-natural. The main purpose of this paper was to determine the natural conditions and opportunities for the development of ecotourism in typically agricultural areas and traditionally not much related to tourism. The second part of the analysis was based on surveys carried out in 2017, among students from the University of Agriculture in Kraków. Those protected sites are mainly associated with the semi-natural ecosystems of xerothermic grasslands, from *Festuco-Brometea* class. They are considered as rare in Poland and due to occurrence of interesting plant species and high biodiversity of such habitats, are predisposed to be included in some form of green tourism, in order to promote knowledge about protected areas. Ecotourism, which nowadays has become more and more popular, is associated with the idea of sustainable development and is an attempt to respond to the rapid growth of mass tourism, degrading the environment. Although there are no studies precisely determining whether there is actually a „Polish ecotourist”, and therefore what percentage of society more or less consciously deals with green tourism, fragmentary surveys indicate interest in this type of activity in typically agricultural areas.

Keywords: agricultural areas, valuable natural sites, ecotourism, Miechow Upland

Wstęp

Idea rozwoju zrównoważonego pojawiła się w latach 60. poprzedniego stulecia jako próba poszukiwania odpowiedzi na pytania dotyczące zagrożeń związanych z dynamicznym rozwojem gospodarki krajów zachodnich, wyczerpywaniem się nieodnawialnych zasobów przyrody oraz zanieczyszczeniem naturalnego środowiska (Płachciak, 2011). Odpowiedzią na to było nowe spojrzenie i otwarcie w postawach społecznych oraz nurtach filozoficznych. Przykładem jest teza przedstawiona przez norweskiego filozofa Arne Naessa, autora terminu głęboka ekologia, wedle której oddalenie się współczesnego człowieka od natury jest jedynie pozorne, a w rzeczywistości podświadomie dąży on do niej poprzez kształtowanie własnej przestrzeni życiowej. U podstaw tej koncepcji znajduje się przekonanie, że formy życia nie tworzą piramidy z naszym gatunkiem na wierzchołku, a raczej krąg, w którym wszystko jest ze wszystkim powiązane. Nurt ten określany jako ekofilozofia dał podwaliny m.in. do rozwoju ekoturystyki, będącej próbą odpowiedzi na szybki i degradujący środowisko rozwój turystyki masowej. Jej celem było przywrócenie człowieka środowisku naturalnemu, przypominając mu, że on także stanowi jego integralną część (Tyburski, 2006).

Turystyka może być zaklasyfikowana jako „eko”, wówczas gdy spełnione są następujące warunki: podróżowanie do obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych, minimalizowanie oddziaływania na środowisko, zwiększanie świadomości ekologicznej, zapewnienie bezpośrednich korzyści finansowych na potrzeby ochrony przyrody oraz dla lokalnej społeczności, jak również szacunek dla lokalnej kultury. Istotne są zwłaszcza funkcje poznawcze, kiedy poprzez podróżowanie do stosunkowo naturalnych i nieskażonych obszarów, bierze się za cel nie tylko podziwianie natury, lecz także studiowanie występujących tam gatunków roślin i zwierząt oraz przyrody nieożywio-

nej. Jest to możliwe, ponieważ Polska na tle innych państw europejskich wyróżnia się bogatym dziedzictwem przyrodniczym. Jednym z atutów jest w dalszym ciągu duże zróżnicowanie siedlisk, a obszary prawnie chronione zajmują ponad 30% powierzchni kraju. Z drugiej jednak strony, rozrost terytoriów zajętych przez aglomeracje miejskie sprawia, że coraz więcej osób wybiera wyjazdy turystyczne, które powiązane są z poznawaniem przyrody. Regionem o szczególnych walorach krajobrazowych i kulturowych jest województwo małopolskie, gdzie agroturystyka jest dobrze rozwinięta i zorganizowana, przez co istnieje także olbrzymi potencjał dla rozwoju ekoturystyki (Tyran, 2005; Lenarczyk, Piriwieziencew, Włoszczowski, 2010; Kurczewski, 2011; Meyer, 2015; Zaręba, 2015).

Taka forma aktywnego wypoczynku wzbogaconego o elementy poznawcze, określana jest często także jako: turystyka przyrodnicza, zielona, alternatywna, czy też odpowiedzialna (Graja-Zwolińska i Spychała, 2013). Warunkiem jej rozwoju jest lokalizacja w terenach o niskim poziomie uprzemysłowienia i urbanizacji. Może być zatem formą agroturystyki, poszerzoną o aspekt poznawczy, z dbałością o przyrodę i związaną z terenami o szczególnych walorach, przez co objętymi różnymi formami ochrony prawnej. Ekoturystykę można zaliczyć także do tzw. turystyki aktywnej, związanej z uprawianiem wędrówek pieszych lub rowerowych, co ma zapewnić dobrą kondycję i zdrowie dla jej uczestników (Błoński, 2000). Innym jej aspektem jest kontakt ze zwierzętami gospodarskimi, które także mogą być czynnikami stymulującym związek z przyrodą, zwłaszcza wśród mieszkańców wielkich miast. Szczególnie atrakcyjne dla turystów wydają się owce, jako że wypasające się stada wpływają na wzrost malowniczości krajobrazu (Kuźnicka, 2004). Pomimo potrzeby promowania ekoturystyki na obszarze całego kraju, wyniki badań opracowanych przez Departament Strategii Polskiej Organizacji Turystycznej w 2015 r. ukazały, że nie znalazła się ona w grupie najbardziej popularnych wyjazdów w Polsce. Ponadto uczestnictwo w wyjazdach, które już się odbyły, było niższe od deklaracji skorzystania z nich w przyszłości. Jeśli chodzi o postawę respondentów wobec ekoturystyki, większość pytanych potwierdziło, że pojęcie ekoturystyka jest im znane, jednak głównie dlatego że rozumiały się obydwa człony tej nazwy, a nie idzie za tym zrozumienie idei takiego rodzaju wypoczynku (*Ekoturystyka w Polsce*, 2016).

Celem pracy była próba określenia uwarunkowań przyrodniczych i szans rozwoju ekoturystyki w terenach typowo rolniczych i tradycyjnie mało związanych z turystyką i rekreacją, jednak cennych przyrodniczo, na przykładzie Wyżyny Miechowskiej.

Charakterystyka obszaru i uwagi metodyczne

Wyżyna Miechowska stanowi fragment Niecki Nidziańskiej i położona jest w północnej części województwa małopolskiego, obejmując swoją powierzchnią około 960 km². Mezoregion ten cechuje się występowaniem wzniesień przekraczających w kilku miejscach wysokość 400 m n.p.m. Jest to urodzajna kraina rolnicza, w dużej mierze pokryta przez less, na którym wykształcają się gleby brunatne. Częste i wartościowe rolniczo są tam także rędziny (Kondracki, 2009). Dzięki żyznym glebom, o bogactwie obszaru od zawsze stanowiło rolnictwo reprezentowane przez drobne gospodarstwa

rolne. Dominującym składnikiem krajobrazu są użytki rolne, zajmujące około 79% jej ogólnej powierzchni, w tym grunty rolne poprzecinane przez niewielkie płąty lasów (12%). Całość tworzy swoistą mozaikę pofałdowanych pól, najczęściej małej wielkości, na których uprawia się zboża oraz rośliny okopowe, pomiędzy którymi na mało dostępnych, stromych zboczach wykształcają się ciepłolubne zbiorowiska trawiaste i okrajkowe. W tym typowo rolniczym regionie znajduje się także wiele obszarów objętych różnymi formami ochrony, co czyni go atrakcyjnym przyrodniczo.

Na terenie samej tylko gminy Miechów funkcjonuje ponad 2,3 tys. gospodarstw rolnych, natomiast w obrębie powiatu miechowskiego jest ich około 8,5 tys. Średnia powierzchnia gospodarstwa w powiecie wynosi około 5,6 ha i mimo że jest ona niewielka, to jednak uznawana jest za największą w województwie małopolskim. Około 35% wszystkich gospodarstw ma średnią powierzchnię od 2 do 5 ha, kolejne 35% od 5 do 10 ha, natomiast gospodarstwa nieco większe, od 10 do 15 ha, stanowią zaledwie 11%. Administracyjnie obszar ten obejmuje powiat miechowski, w skład którego wchodzi 7 gmin, w tym miejsko-wiejska gmina Miechów oraz wiejskie: Charsznica, Gołcza, Kozłów, Książ Wielki, Raclawice oraz Słaboszów (Strategia..., 2013). Ze względu na naturalne walory tego obszaru, m.in.: przyrodniczo-krajobrazowe, dobry stan środowiska naturalnego oraz historię i tradycję Ziemi Miechowskiej, powinna także rozwijać się tam turystyka, w tym agro- i ekoturystyka.

Głównym celem opracowania było podjęcie problemu możliwości rozwoju w tym obszarze tzw. turystyki zielonej, a zatem formy turystyki szczególnie uwzględniającej poznanie oraz poszanowanie przyrody. W analizie opierano się na istniejącej tam w sposób naturalny znaczącej „bazie” przyrodniczej, w postaci wielu terenów chronionych. Drugą część analizy oparto na badaniach sondażowych, przeprowadzonych w 2017 r. wśród studentów. Obejmowały one grupę 52 studentów Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego, Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (tab. 1). Próbę losową stanowili studenci kierunków Rolnictwo i Ochrona środowiska, a zatem studenci kierunków przyrodniczych. Ankieta sondażowa miała za zadanie sprawdzić wiedzę, zainteresowanie oraz wrażliwość badanych w odniesieniu do mniej praktycznych aspektów środowiska naturalnego niż rolnictwo, takich jak przyroda i jej ochrona, które są niezwykle istotne zwłaszcza w dobie zmniejszania się bioróżnorodności. Osoby do badań wybrano losowo, jednak wszyscy byli studentami trzeciego roku, w tym kobiety stanowiły 73%, a mężczyźni 27%. Ankieta dotyczyła oceny szans i możliwości rozwoju ekoturystyki w terenach typowo rolniczych, wykazujących podwyższoną atrakcyjność przyrodniczą. Oprócz metryczki respondentów składała się ona z 2 głównych części, obejmujących zainteresowania w aspekcie spędzania wolnego czasu oraz ocenę szans rozwoju ekoturystyki w regionach typowo rolniczych. Materiały pozyskane z ankiet zostały poddane analizie. W celu przedstawienia wyników wykorzystano metody opisowe, tabelaryczne oraz graficzne. W badaniach dominowały osoby mające stałe miejsce zamieszkania na terenach wiejskich (75%), które zaklasyfikowano do wariantu funkcjonalnego o przewadze funkcji rolniczej (58%).

Tabela 1. Charakterystyka respondentów, którzy wzięli udział w ankiecie
Table 1. Information about respondents who took part in the survey

Identyfikacja respondentów / Identification of respondents		
Miejsce przeprowadzenia ankiety Place of the survey	Wydział Rolniczo- -Ekonomiczny, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie Faculty of Agriculture and Economics, University of Agriculture in Krakow	
Data wykonania ankiety / Date of the survey	Maj 2017/ May 2017	
Status społeczno-zawodowy respondentów Social and professional status of respondents	Studenci 3 roku / 3rd year students	
Liczba wykonanych ankiet / Number of surveys	52	
Płeć respondentów / Gender of respondents (%)	Kobieta Woman 38 (73)	Mężczyzna Man 14 (27)
Miejsce stałego zameldowania (liczba mieszkańców) Place of permanent residence (number of residents)		
Miejsce / Place	Liczba osób No of people	%
Wieś / Country	39	75
Miasto do 50 tys. / Town to 50 thous.	7	13
Miasto 50–100 tys. / Town 50–100 thous.	2	4
Miasto 100–500 tys. / Town 100–500 thous.	2	4
Miasto > 500 tys. / City > 500 thous.	2	4
Klasyfikacja miejsca stałego zamieszkania do typu funkcjonalnego Classification of a permanent place of residence for a functional type		
Typ funkcjonalny / Functional type	Liczba osób No of people	%
Miasto – przemysł, usługi / City – industry, service	7	13
Miasto – funkcja kulturowa / City – cultural function	6	12
Obszary wiejskie – rolnictwo Rural areas – agriculture	30	58
Obszary wiejskie – turystyka / Rural areas – tourism	0	0
Obszary wiejskie – mieszany / Rural areas – mixed	9	17

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Source: Author's study based on surveys

Charakterystyka obszaru pod względem uwarunkowań przyrodniczych

Na Wyżynie Miechowskiej znajduje się wiele obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody. Cechują się one znaczącymi wartościami naturalnymi i są na ogół wrażliwe na przekształcenia lub nimi zagrożone (Musiał, 2017). W granicach mezoregionu, na terenie gminy Gołcza mieści się część Dłubniańskiego Parku Krajobrazowego, skupionego wzdłuż Rzeki Dłubni (tab. 2). Park ten utworzono dla zachowania cennych zasobów: przyrodniczych, geologicznych, historycznych, kulturowych i krajobrazowych obszarów dolinowych tej rzeki (<http://krakow.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>). Inną formą ochrony przyrody jest rozległy Obszar Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej, zajmujący powierzchnię 57078 ha. Rozciąga się on na terenie 6 gmin: Charsznica, Kozłów, Książ Wielki, Raclawice, Słaboszów oraz na części gminy Miechów i w jego obrębie znajdują się liczne obszary Natura 2000 oraz rezerwaty przyrody. Celem jego istnienia jest ochrona szaty roślinnej, która należy do najbardziej interesującej na terenie całej Niecki Nidziańskiej. Bogactwo i duży walor przyrodniczy podkreśla występowanie około 60 gatunków roślin prawnie chronionych.

Na obszarze Wyżyny Miechowskiej rozmieszczonych jest łącznie 21 obszarów Natura 2000 oraz 9 rezerwatów przyrody, w dużej mierze znajdujących się w obrębie obszaru chronionego krajobrazu. Obejmują one różnorodne siedliska roślinne, zarówno o charakterze naturalnym, jak i półnaturalnym. Na to bogactwo terenów chronionych składają się m.in. lasy, zwłaszcza grądy, czyli lasy grabowo-lipowe, fitosocjologicznie ujmowane jako zespół *Tilio-Carpinetum* oraz świetliste dąbrowy (*Potentillo albae-Quercetum*), należące do klasy *Quercio-Fagetea* (Matuszkiewicz, 2002). Najpiękniejsze ich fragmenty chronione są w rezerwach: Kwiatówka, Kępie na Wyżynie Miechowskiej oraz Lipny Dół. Zbiorowiska te, z uwagi na dużą zmienność siedlisk spowodowaną bogatą rzeźbą terenu, są bardzo różnorodne pod względem florystycznym. Występuje w nich wiele gatunków rzadkich i chronionych, m.in.: zawilec wielkokwiatowy (*Anemone sylvestris* L.), lilia złotogłów (*Lilium martagon* L.), wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum* L.), róża francuska (*Rosa gallica* L.), tojad mołdawski (*Aconitum moldavicum* HACQ), dzwoniecznik wonny (*Adenophora liliifolia* L.), pluskwica europejska (*Cimicifuga europaea* SCHIPCZ), orlik pospolity (*Aquilegia vulgaris* L.), ciemiężycza zielona (*Veratrum lobelianum* BERNH.), miodunka miękkowłosa (*Pulmonaria mollis* WULFEN EX A. KERN.), gnieźnik leśny (*Neottia nidus-avis* L.) oraz kopytnik pospolity (*Asarum europaeum* L.) (http://www.miechow.pl/page/_Obszar_Chronionego_Krajobrazu; Mirek i in., 2002).

Charakterystycznym elementem krajobrazu Wyżyny Miechowskiej są obok licznych wzniesień także długie wąwozy, cechujące się często bardzo stromymi brzegami. Na takich zboczach, jak również na bezleśnych pagórkach występują murawowe zbiorowiska stepowe i kseromorficzne z klasy *Festuco-Brometea*. Stanowią one najcenniejsze siedliska dla obszarów Natura 2000 Wyżyny Miechowskiej oraz uznaje się je za jedno z najbogatszych florystycznie zbiorowisk w Polsce. Roślinność z nimi związana przywędrowała tam z cieplejszych rejonów Europy, zwłaszcza z południowo-wschodu. Miało to miejsce po ostatnim zlodowaceniu, a zatem około 10 tys.

Tabela 2. Formy ochrony przyrody na Wyżynie Miechowskiej
Table 2. Forms of nature conservation in the Miechow Upland

Nazwa / Name	Powierzchnia Area (ha)	Gmina Commune	Opis terenu i siedliska roślinne Description of the area and plant habitats
I. Dłubniański Park Krajobrazowy Dłubnia Landscape Park	10 959	Gołcza	Ochrona cennych zasobów przyrodniczych wzdłuż Rzeki Dłubni Protection of valuable natural resources along the Dłubnia River
II. Obszar Chronionego Krajobrazu Wyżyny Miechowskiej Wyżyna Miechowska Nature Park	57 078	Charsznica, Kozłów, Książ Wielki, Miechów, Raclawice, Słaboszów	Teren z licznymi wzgórzami, najwyższe wzniesienie Biała Góra (415 m n.p.m.). Zbiorowiska łąkowe i świetlistej dąbrowy, zbiorowiska stepowe i kseromorficzne (w jego obrębie poniższe obszary Natura 2000 i rezerваты przyrody) Area with numerous hills, the highest Biała Góra (415 m a.s.l.). Forest, steppe and xerothermic communities (within it the following Natura 2000 sites and nature reserves)
III. Obszary Natura 2000 / Natura 2000 sites			
Wały	9,3	Raclawice	
Sterczów Ścianka	11,0	Raclawice	
Dąbie	4,0	Raclawice	
Opalonki	2,4	Raclawice	
Kalina-Lisiniec	5,7	Raclawice	
Cybowa Góra	18,2	Słaboszów	Strome zbocza z rędzinami, strome miedze i odłogowane pola, stare wyrobiska kamieniołomów.
Grzymałów	15,2	Słaboszów	Zbiorowiska muraw kserotermicznych z klasy <i>Festuco-Brometea</i>
Giebułtów	6,4	Książ Wielki	
Kalina Mała	25,6	Miechów	
Kaczmarowe Doły	12,6	Miechów	Steep slopes with leptosols, steep field balks and untilled land, old excavation of quarries. Plant communities of xerothermic grasslands from <i>Festuco-Brometea</i>
Sławice Duchowne	4,4	Miechów	
Komorów	4,9	Miechów	
Widnica	7,9	Miechów	
Pstroszyce	19,4	Miechów	
Chodów-Falniów	7,3	Charsznica	
Uniejów Parcele	3,7	Charsznica	
Poradów	11,3	Miechów	
Biała Góra	12,9	Kozłów	

Tabela 2. cd. / Table 2. cont.

Nazwa / Name	Powierzchnia Area (ha)	Gmina Commune	Opis terenu i siedliska roślinne Description of the area and plant habitats
Kępie na Wyżynie Miech.	54,2	Kozłów	Zbiorowiska leśne z klasy <i>Quercio-Fagetea</i>
Kwiatkówka		Książ Wielki	Forest communities from <i>Quercio-Fagetea</i> class
Dolina Górnej Mierzawy	912,4	Kozłów	Zbiorowiska łąk zmienno-wilgotnych i świeżych z klasy <i>Molinio-Arrhenatheretea</i> Meadow communities from <i>Molinio-Arrhenatheretea</i> class
IV. Rezerваты przyrody / Nature reserves			
Sterczów-Scianka	3,04	Raławice	
Dąbie	2,61	Raławice	
Opalonki	2,23	Raławice	Rezerваты stepowe i florystyczne Steppe and flora nature reserves
Biała Góra	11,25	Kozłów	
Wały	5,81	Raławice	
Kępie	40,51	Kozłów	
Kwiatkówka	11,25	Książ Wielki	Rezerваты leśne – wielogatunkowe lasy liściaste
Lipny Dół	20,23	Książ Wielki	Forest nature reserves - multi-species deciduous forests
Złota Góra	4,40	Miechów	

Źródło: <http://krakow.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>, Mapa Przyrodniczo-Krajobrazowa (2015)

Source: <http://krakow.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>, Mapa Przyrodniczo-Krajobrazowa (2015)

lat temu, kiedy nie było jeszcze zwartej pokrywy leśnej, a przy znacznym ociepleniu się klimatu roślinność taka miała dobre warunki do rozwoju (*Roślinność kserotermiczna...*, 2012). Charakteryzują one ciepłolubne, kalcyfilne zbiorowiska trawiaste, uważane obecnie za rzadkie dla obszaru Polski, w obrębie których występuje wiele zagrożonych gatunków roślin, m.in.: aster gawędka (*Aster amellus* L.), dwulistnik muszy (*Ophrys insectifera* L.), czosnek kulisty (*Allium rotundum* L.), miłek wiosenny (*Adonis vernalis* L.), len włochaty (*Linum hirsutum* L.), len złocisty (*L. flavum* L.). Z kolei na obrzeżach muraw kserotermicznych i lasów, a także na miedzach pól rozwijają się wielogatunkowe zarośla leszczynowe i tarninowe, z zespołu *Peucedano-Coryletum* (klasa *Quercio-Fagetea*).

Obecnie tereny porastane przez roślinność ciepłolubną kurczą się w szybkim tempie wskutek zaniechania nieopłacalnych form gospodarowania w trudno dostępnych wąwozach, na stokach i skarpach. Podstawowym zagrożeniem jest zaniechanie gospodarki pasterskiej, głównie hodowli owiec, która była bardzo powszechna w granicach dawnego zaboru rosyjskiego jeszcze w XIX w. W tak ekstremalnych siedliskach, charakteryzujących się bazą pokarmową o niskiej jakości, najlepiej sprawdzają się pierwotne, stare rasy zwierząt hodowlanych, takie jak owce i kozy (Barańska, 2014). Obecnie na obszarach zajętych przez zbiorowiska murawowe, ale także przez ciepłolubne zarośla, na których wyznaczono specjalne obszary ochrony siedlisk, prowadzony jest wypas rodzimej rasy, jaką jest owca olkuska (Musiał i in., 2017). Nazwy tych obszarów często nawiązują do miejscowości, w których są zlokalizowane. Są to m.in.: Kalina Mała, Chodów-Falniów, Biała Góra, Komorów, Poradów, Widnica, Pstroszyce czy Sławice Duchowne, jak również rezerваты przyrody, m.in.: Wały, Dąbie i Opalonki. Objęcie ochroną takich półnaturalnych ekosystemów stanowi konieczność, ze względu na ustawicznie zachodzące w nich procesy sukcesji. Obok braku wypasu, największym zagrożeniem dla takich zbiorowisk, które rozmieszczone są poza obszarami chronionymi jest także systematyczne zalesianie gruntów przez właścicieli, a także ich zaśmiecanie szczególnie w pobliżu wyrobisk kamienia wapiennego.

W północnej części tego mezoregionu, w pobliżu umownej granicy z Garbem Wodzisławskim mieści się inny obszar Natura 2000 – Dolina Górnej Mierzawy, który obejmuje różnego typu zbiorowiska łąkowe. Równoleżnikowy układ Mierzawy, będącej dopływem Nidy, sprawia, że jest ona naturalną granicą pomiędzy tymi dwiema jednostkami fizjograficznymi. Rzeka ta w części swego przebiegu została uregulowana, stanowiąc obecnie wąski i prosty kanał. Jednak na niektórych jej odcinkach pozostały naturalne fragmenty tworzące malownicze meandry, bogate w roślinność wodną i bagienną (Musiał, 2011). Ochronie podlegają tam m.in. zmienno-wilgotne łąki trzęślicowe oraz łąki świeże z klasy *Molinio-Arrhenatheretea*, w których występują gatunki roślin objętych ochroną gatunkową lub zagrożone. Są to m.in.: goździk pyszny (*Dianthus superbus* L.), groszek błotny (*Lathyrus palustris* L.) oraz kukułka krwista (*Dactylorhiza incarnata* L.).

Turystyka przyrodnicza na obszarach chronionych na przykładzie Wyżyny Miechowskiej

Powiat Miechowski jest zróżnicowany topograficznie, krajobraz jest tutaj znacznie pofalowany, a wysokości względne dochodzą do kilkudziesięciu metrów, co wpływa na jego urozmaicenie. Jest to istotne, ponieważ rzeźba terenu determinuje w jakimś stopniu atrakcyjność danego regionu, a tereny płaskie są na ogół uważane za mniej atrakcyjne niż pagórkowate. Niezaprzeczalnym atutem Ziemi Miechowskiej jest także jej bogata i nieskażona przemysłem przyroda. Pomimo niezbyt dużej ogólnej lesistości terenu, występują tam rozległe kompleksy leśne, rozproszone pomiędzy polami uprawnymi, które to z kolei poprzecinane są przez zbiorowiska: murawowe, zaroślowe, łąkowe oraz roślinność wodną i bagienną. W całości daje to obraz mozaikowatego układu siedlisk, który wpływa na urozmaicenie krajobrazu. Całość stanowi utrwalony

od wieków krajobraz kulturowy wsi miechowskiej, atrakcyjny w dużej mierze także dzięki utrzymaniu tradycyjnego rolnictwa, na które składają się drobne gospodarstwa (Plit, 2016). Ponadto region słynie z historii i tradycji narodowowyzwoleńczych, wobec czego na piękno przyrody nakłada się dodatkowo aspekt kulturowy.

Przy założeniach, że ekoturystyka opiera się na trzech filarach: zasobach przyrodniczych, kulturze oraz lokalnej społeczności, na Miechowszczyźnie można stworzyć ofertę pozwalającą chronić dwa pierwsze elementy i równocześnie polepszać warunki życia mieszkańców regionu (Priwiezieniec, 2015). Podróże realizowane w środowisku przyrodniczym, z naciskiem na ich aspekt poznawczy, umożliwiają istnienie znacznej liczby terenów chronionych. Wraz ze zdrowym klimatem sprawia to, że są tam sprzyjające warunki do uprawiania czynnego wypoczynku, co jest zgodne z założeniami ekoturystyki. Z punktu widzenia rozwoju tzw. zielonej turystyki, na Ziemi Miechowskiej najważniejsze wydają się rozsięte po całym jej terenie obszary Natura 2000. Najciekawsze z nich obejmują zbiorowiska murawowe, które pełnią rozwój osiągają w czerwcu i lipcu, przez co najlepiej odwiedzać je późną wiosną i latem. Wówczas można podziwiać niezwykle kolorowe kobierce roślinności, która zawędrowała na obszar obecnej Polski z innych obszarów Europy i przez to tak interesującej. Takie urokliwe miejsca można po kolei odkrywać, np. na rowerze lub pieszo, z mapą w ręku.

Poszczególne obszary Natura 2000 nie zajmują zbyt dużej powierzchni, najczęściej obejmują tereny o areale od kilku do kilkunastu hektarów (tab. 2). Niewielkie rozmiary mają tą zaletę, że nie sposób się tam zgubić, jednak niektóre z nich mogą być trudne do odnalezienia, zwłaszcza przez osoby odwiedzające region po raz pierwszy. Ostatnio jednak sytuacja ta dynamicznie się zmienia, dzięki umieszczeniu przez Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska w Krakowie w ich sąsiedztwie tablic informacyjnych, które pozwalają już z daleka dostrzec dany obszar. Ułatwia to znacznie dostęp nawet do miejsc oddalonych od głównych dróg i położonych pośród pól uprawnych, takich jak m.in.: Chodów-Falniów, Kaczmarowe Doły czy Kalina Mała (Mapa Przyrodniczo-Krajobrazowa, 2015; Przewodnik Przyrodniczo-Turystyczny – Wyżyna Miechowska, 2017). Problemem jest jednak nadal to, że część terenów znajduje się na gruntach prywatnych, ponadto są to obszary o znacznym nachyleniu terenu i trudno dostępne. Rozwiązaniem mogłoby być zwiedzanie poprzez przemieszczanie się po utwardzonych i polnych drogach gminnych, wiodących wokół poszczególnych rezerwatów przyrody czy obszarów specjalnej ochrony siedlisk. W wielu przypadkach z tych dróg są one dobrze widoczne, prezentując wszystkie swe walory.

Największe zagęszczenie takich terenów chronionych stwierdzono w obrębie gminy Raclawice, która jest znana także z ważnych wydarzeń historycznych. Ponadto dostępność do niej zwiększa bliskość Miechowa, który położony jest obok trasy krajowej nr 7. W obrębie gminy istnieje 5 obszarów Natura 2000 oraz 4 rezerwaty przyrody. Ciekawy wydaje się np. szlak rozpoczynający się w Janowickach pod Raclawicami, gdzie znajduje się m.in. kopiec Kościuszki, upamiętniający bohatera Bitwy pod Raclawicami (Przewodnik Przyrodniczo-Turystyczny – Wyżyna Miechowska, 2017). Po takim historyczno-kulturalnym wstępie warto zacząć odkrywać rozmieszczone w pobliżu tereny chronione. Na północ od Raclawic znajduje się rezerwat florystyczny Wały, gdzie istnieje duża populacja niezwykle rzadkiego

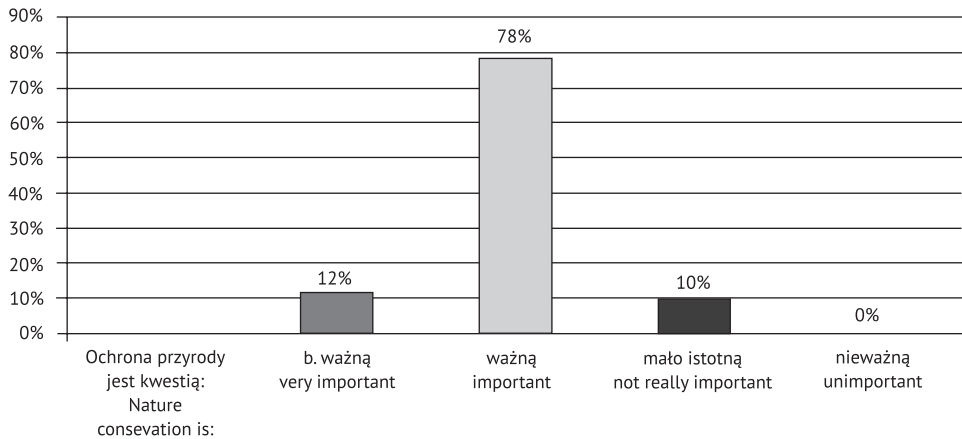
w Polsce dziewięćsiła popłocholistnego (*Carlina onopordifolia* BESSER) oraz znajdują się stanowiska lnu włochatego i złotego, miłka wiosennego i wielu innych rzadkich gatunków. Następnie można przemieścić się dalej na północny-zachód, gdzie mieści się ciekawy obszar Natura 2000 Kalina-Lisiniec, w którym można spotkać różne gatunki storczyków.

Ze względu na dużą różnorodność przedstawicieli tej rodziny botanicznej, obszar Wyżyny Miechowskiej często określany jest także jako „kraj storczyków”. Odwiedzający muszą mieć jednak świadomość, że gatunki storczyków, jak i inne rośliny występujące na murawach kserotermicznych, podobnie jak te rosnące w świetlistych dąbrowach i na łąkach, często stanowią gatunki rzadkie i zagrożone, a zatem nie wolno ich zrywać. Pomimo tego wielu przedstawicieli gatunków o wyjątkowo atrakcyjnych kwiatach, często nadal pada ofiarą wykopywania w celu przesadzenia do przydomowych ogródków. Działania takie na Wyżynie Miechowskiej znacznie zmniejszyły np. populację obuwika pospolitego (*Cypripedium calceolus* L.), storczyka purpurowego (*Orchis purpurea* HUDS.), storczyka kukawki (*Orchis militaris* L.) oraz gółki długoostrogowej (*Gymnadenia conopsea* L.). Wedle założeń zielonej turystyki, najistotniejsze jest poszanowanie przyrody oraz aspekt poznawczy. Zatem zwiedzający nie niszczą roślin, ale poprzez ich obserwację powiększają swoją wiedzę przyrodniczą, np. korzystając z dostępnych atlasów flory Polski. Odnosi się to także do zwierząt, których nie wolno płoszyć oraz należy dołożyć wszelkich starań, aby pozostawić dany obszar takim, jakim się go zastało.

Uprawianie tak pojętej zielonej turystyki daje także pewne szanse na promocję regionu, a zatem i tworzenie nowych miejsc pracy oraz wzrost dochodu rolników. Pozwala to również na polepszenie stanu środowiska, zapewniając poprawę kondycji zdrowotnej mieszkańców, produkcję wysokiej jakości żywności, a także wzrost wartości terenów objętych ochroną i uznanych za cenne przyrodniczo w świadomości społecznej, co pociąga za sobą także wzrost wartości gruntów (Bąba, 2005; Sznajder, Przezbórska, Scrimgeour, 2009). Do najczęściej dostrzeganych pozytywnych aspektów wynikających z rozwoju turystyki przyrodniczej zalicza się także: edukację ekologiczną, np. w postaci wycieczek w celach poznawczych organizowanych przez szkoły, co także przyczynia się do promocji obszarów przyrodniczych (Kozuchowska, 2000; Graja-Zwolińska i Spychała, 2013).

Analiza świadomości odnośnie ochrony przyrody i możliwość rozwoju ekoturystyki w ocenie respondentów

Pewnym aspektem prowadzonych analiz była ocena świadomości ekologicznej respondentów, w tym badanie zainteresowań pozazawodowych w aspekcie spędzania wolnego czasu. W tej części ankiety respondenci mogli wskazać jedną z przedstawionych im do wyboru odpowiedzi. Na pytanie, jak ważną kwestią jest ochrona przyrody, 78% zapytanych odpowiedziało, że ważną, 12% wskazało na jej bardzo ważną rolę, natomiast co dziesiąty zapytany uznał ją za mało istotną (ryc. 1). Korzystając z różnych form rekreacji i turystyki, środowisko przyrodnicze powinno być traktowane jako ważny argument przy wyborze miejsca do wypoczynku. Zapytano zatem o to, czy stan

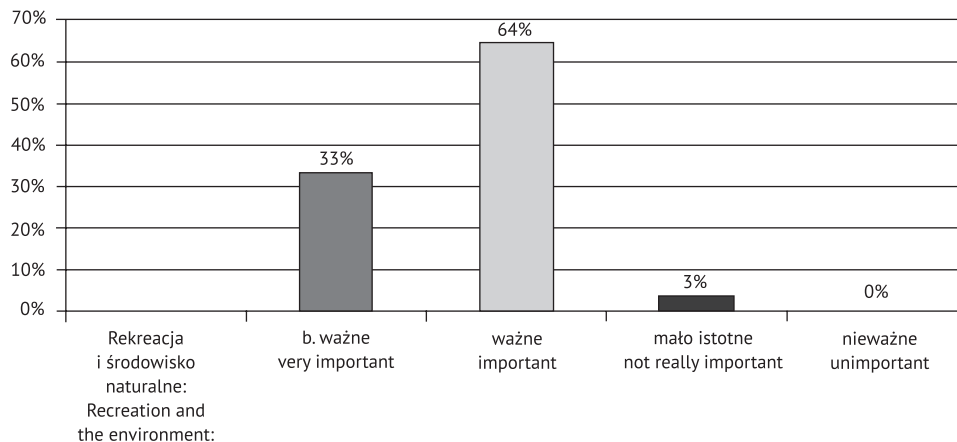

Ryc. 1. Opinie respondentów odnośnie ochrony przyrody
Fig. 1. Respondents' opinions regarding the nature conservation

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych
Source: Author's study based on surveys

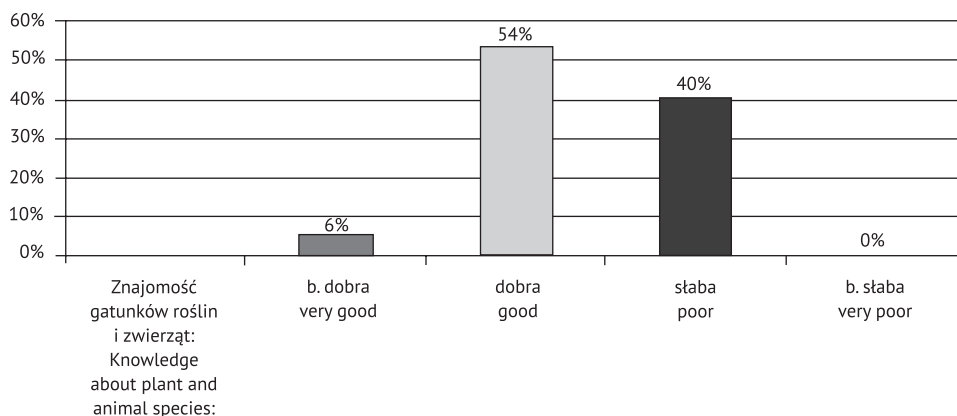
i kondycja środowiska naturalnego w danym regionie mają znaczenie przy wyborze destynacji weekendowych lub wakacyjnych. Respondenci spośród zaprezentowanego zestawu odpowiedzi najczęściej wskazywali, że jest to dla nich ważne (64%), zaś 33% zapytanych podkreśliło, że nawet bardzo ważne. Jedynie 3% uznało, że kondycja środowiska, w którym spędzają czas wolny nie ma dla nich znaczenia (ryc. 2). Wskazuje to, że jakość zastanej przyrody, reprezentowana przez różne aspekty środowiska naturalnego stanowi dla ankietowanych ważną kwestię przy wyborze miejsca do wypoczynku. Mniej pozytywnie wypadły odpowiedzi związane ze znajomością atutów środowiska przyrodniczego w okolicy miejsca zamieszkania, na podstawie znajomości gatunków roślin, zwierząt i zasobów przyrody nieożywionej. Większość zapytanych (54%) określiło swoją wiedzę przyrodniczą jako dobrą, ale aż 40% stwierdziło, że jest ona słaba, a tylko 6%, że bardzo dobra (ryc. 3). Ze względu na to, że respondenci byli studentami uczelni przyrodniczej, oceny te powinny być wyższe.

Kolejnym obszernym problemem poruszonym w kwestionariuszu ankiety było określenie przez respondentów, czym są ekoturystyka oraz możliwości jej rozwoju w regionach typowo rolniczych, a także czynniki hamujące taki proces. Na pytanie, z czym kojarzy się ekoturystyka, 33% respondentów odpowiedziało, że z podróżowaniem z poszanowaniem przyrody, co czwarty zapytany wskazał na promowanie pozytywnych postaw. 23% uznało że turystyka zielona oznacza po prostu bliski kontakt z naturą, natomiast 6% zapytanych podkreśliło kwestię nakłaniania do zmiany negatywnych postaw względem zachowania bioróżnorodności, a 13% wybrało wszystkie powyższe odpowiedzi (tab. 3). Odpowiedzi te są w zasadzie zgodne z ogólnymi założeniami ekoturystyki, dla której szczególnie istotne jest uwzględnienie wymogów poszanowania i ochrony przyrody.

Ryc. 2. Ocena znaczenia środowiska przyrodniczego przy wyborze miejsca do wypoczynku
Fig. 2. Importance of the environment when choosing a place to relax

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.
Source: Author's study based on surveys.

Ryc. 3. Znajomość przyrody ożywionej w okolicy miejsca zamieszkania
Fig. 3. Knowledge about the nature around the place of residence

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych
Source: Author's study based on surveys

Ważną kwestią wydają się również możliwości przekształcenia turystyki konwencjonalnej w „eko”, oraz sposoby i drogi, jakimi ten proces powinien przebiegać. Zdaniem 40% respondentów może być to realizowane poprzez zwiększoną świadomość społeczną, a 27% zapytanych wskazało na zminimalizowanie wpływu na środowisko. Kolejne 16% za istotne wskazało wzrost finansowania dla potrzeb ochrony przyrody,

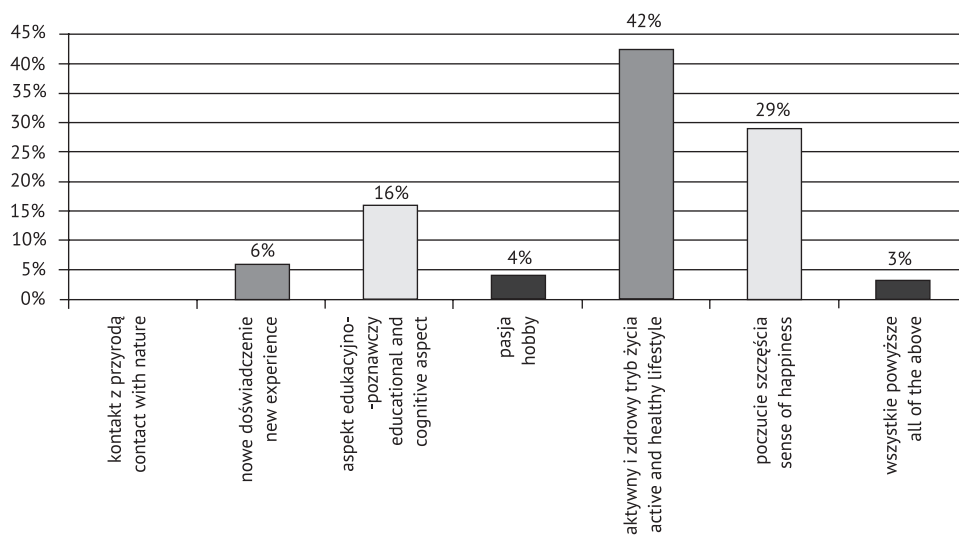
Tabela 3. Możliwości rozwoju i czynniki hamujące dla ekoturystyki
Table 3. Possibilities of development and factors that may inhibit expansion of ecotourism

Ekoturystyka / Ecotourism		
	Liczba osób / No of people	%
1. Z czym kojarzy się termin ekoturystyka What is term ecotourism associated with (2 odp./ 2 answers)		
Podróżowanie z poszanowaniem przyrody / Traveling with respect for nature	29	33
Promowanie odpowiedzialnych postaw / Promoting responsible attitudes	22	25
Nakłanianie do zmiany postaw o negatywnym wpływie na bioróżnorodność / Urging to change attitudes with a negative impact on biodiversity	5	6
Bliski kontakt z przyrodą / Close contact with nature	20	23
Wszystkie powyższe odpowiedzi / All of the above answers	12	13
2. Możliwości przekształcenia turystyki konwencjonalnej w „eko” Possibilities of transforming conventional tourism into „eco” (2 odp. / 2 answers)		
Minimalizowanie wpływu na środowisko / Min. impact on the environment	26	27
Zwiększona świadomość społeczna / Increased social awareness	38	40
Wzrost finansowania ochrony przyrody / Increase of funds for nature conservation	15	16
Wzrost finansowania lokalnych społeczności / Increase of funds for locals	12	13
Wszystkie powyższe odpowiedzi / All of the above answers	4	4
3. Czynniki hamujące rozwój ekoturystyki / Factors inhibiting development of ecotourism (2 odp. / 2 answers)		
Mała atrakcyjność przyrodnicza / Low natural attractiveness	33	32
Konkurencja – tereny typowo turystyczne / Competition – typical tourist areas	24	23,5
Zbyt biedna lokalna społeczność / Local community is too poor	8	8
Słabe zaplecze turystyczne / Poor tourist facilities	24	23,5
Brak popytu na ekoturystykę / No demand for ecotourism	10	10
Wszystkie powyższe odpowiedzi / All of the above answers	3	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych
 Source: Author's study based on surveys

natomiast 13% dla lokalnych społeczności. Ponadto 4% zapytanych uważało, że w celu wdrażania tzw. zielonej turystyki, konieczne jest spełnienie wszystkich powyższych warunków (tab. 3). Natomiast za najważniejsze czynniki hamujące rozwój turystyki zielonej, 32% uznało małą atrakcyjność przyrodniczą regionu, a 23,5% wskazało zarówno na konkurencję ze strony terenów typowo turystycznych, jak i na słabe zaplecze turystyczne. Co dziesiąty respondent podkreślił brak popytu na taką formę turystyki, a zatem brak zainteresowania takim sposobem spędzania wolnego czasu, a 8% wskazało na zbyt biedną społeczność lokalną. Wreszcie 3% respondentów określiło, że czynnikami hamującymi mogą być wszystkie powyższe elementy.

Kolejne pytanie dotyczyło opinii respondentów odnośnie znaczenia kontaktu z przyrodą. W tej części ankiety respondenci mogli wskazać dwie z przedstawionych im do wyboru odpowiedzi. 42% zapytanych wskazało, że kontakt z naturą przyczynia się do prowadzenia aktywnego i zdrowego trybu życia, 29% uznało, że daje im to poczucie szczęścia, dla 16% respondentów kontakt z przyrodą jest ważny ze względu na aspekt edukacyjno-poznawczy, 6% wskazało na nowe doświadczenie, 4% na pasję lub hobby. Ponadto 3% zapytanych uznało, że odnośnie tego, co daje nam kontakt z przyrodą, istotne są wszystkie powyższe argumenty (ryc. 4).

Ryc. 4. Opinie respondentów odnośnie znaczenia kontaktu z przyrodą

Fig. 4. Respondents' opinions regarding the importance of contact with nature

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Source: Author's study based on surveys

W ramach poruszanego problemu dotyczącego możliwości rozwoju ekoturystyki w regionach typowo rolniczych, znalazło się także określenie przez respondentów pozytywnych następstw rozwoju tego zjawiska w obszarach wiejskich (tab. 4). Najwięcej zapytanych (36%) wskazało na możliwość pozyskania dodatkowych źródeł

Tabela 4. Ocena szans rozwoju ekoturystyki w obszarach rolniczych
Table 4. Assessment of development opportunities for ecotourism in agricultural areas

Ekoturystyka w terenach rolniczych / Ecotourism in agricultural areas		
	Liczba osób / No of people	%
1. Pozytywne następstwa rozwoju ekoturystyki dla rolników i lokalnych społeczności / Positive consequences of ecotourism development for farmers and local communities (2 odp. / 2 answers)		
Dodatkowe źródła przychodu / Additional sources of income	35	36
Zmiana profilu gospodarstwa – żywność ekologiczna / Change in farm's profile – organic food	14	14
Podtrzymanie produkcji zwierzęcej / Sustaining of livestock production	2	2
Nawiązywanie nowych znajomości / Making new friends	7	7
Dbłość o wygląd okolicy / Taking care of the surroundings	32	34
Wszystkie powyższe odpowiedzi / All of the above answers	7	7
2. Plany wyjazdu w celach ekoturystycznych do obszaru typowo rolniczego / Plans for an outing in ecotouristic purposes to the typically agricultural area		
Tak, zdecydowanie pojadę / Yes, I will definitely go	24	46
Być może / Possibly	23	44
Nie jestem zainteresowany / I am not interested	5	10
3. Szanse rozwoju ekoturystyki w rolniczych terenach, gdzie występują chronione obszary obejmujące murawy kserotermiczne / Opportunities for ecotourism development in agricultural areas with protected areas including xerothermic grasslands		
Bardzo duże / Very big	3	6
Duże / Big	23	44
Niewielkie / Slight	24	46
Żadne / None	2	4
4. Region w Polsce pld. najbardziej predysponowany do rozwoju ekoturystyki / The most predisposed region in southern Poland to the development of ecotourism		
Beskidy (różne pasma) / Beskids (different mountain ranges)	10	20
Jura Krakowsko-Częstochowska	35	67
Wyżyna Miechowska	7	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych
Source: Author's study based on surveys

dochodu dla rodzinnego budżetu. Kolejne 34% respondentów podkreśliło znaczenie dbałości o wygląd okolicy, które jest istotne, jeżeli chce się rozwijać działalność usługową polegającą na przyjmowaniu turystów, co jednocześnie stanowi pozytywny aspekt w ujęciu społeczno-przyrodniczym. Dalsze 14% respondentów wskazało na zmianę profilu gospodarstwa, z nastawieniem na produkcję żywności ekologicznej wysokiej jakości. Jest to związane prawdopodobnie ze wzrostem zainteresowania w ostatnich latach różnymi produktami regionalnymi, takimi jak sery i wędliny. Pomimo tego jedynie dla 2% zapytanych istotne okazało się podtrzymanie produkcji zwierzęcej w takich regionach.

O możliwościach rozwoju zielonej turystyki, świadczyć może także chęć odbycia podróży o charakterze *ecofriendly*, do terenów wiejskich, o specyfice typowo rolniczej. Na pytanie o plany wyjazdu w celach ekoturystycznych do obszaru typowo rolniczego, 46% respondentów odpowiedziało, że zdecydowanie wybiorą się w takie miejsce w celach poznawczych, dbając przy tym o zastane zasoby przyrody żywej i nieożywionej, 44% wskazało że być może się wybiorą, natomiast 10% nie było zainteresowanych taką formą spędzania wolnego czasu.

Ciekawą część stanowiło również zagadnienie dotyczące szans dla rozwoju turystyki odpowiedzialnej w regionach zdominowanych przez rolnictwo, ale bogatych także w różnego typu tereny chronione, np. obejmujące murawy kserotermiczne. Jedynie 6% respondentów oceniło te szanse na bardzo duże, 44% na duże, 46% na niewielkie, natomiast 4% zapytanych stwierdziło, że nie zainteresowałyby ich takie obszary (tab. 4). Wreszcie ankietę zamykało pytanie o region w południowej Polsce, który posiada cechy najbardziej predysponujące go do rozwoju ekoturystyki. Większość zapytanych (67%) wskazało na Jurę Krakowsko-Częstochowska, 20% na różne pasma Beskidów, natomiast jedynie 13% na Wyżynę Miechowską. Taka niska ocena tego ostatniego regionu wynika jednak nie tyle z braku w nim atrakcji przyrodniczych, ile po prostu z tego, że jest on stosunkowo słabo rozpoznany jako miejsce predystynowane do aktywnego wypoczynku.

Wnioski

Pomimo że nie ma badań precyzyjnie określających czy faktycznie istnieje tzw. polski ekoturysta, a zatem jaki procent społeczeństwa mniej lub bardziej świadomie zajmuje się ekoturystyką, wycinkowe badania ankietowe wskazują na zainteresowanie takim rodzajem aktywności. Wpływ na to ma niewątpliwie postępująca industrializacja i będąca jej wynikiem wzrastająca potrzeba kontaktu z naturą. Przebywanie na terenach wiejskich daje możliwość wypoczynku i regeneracji, jest także szansą na aktywizację gospodarczą niektórych obszarów wiejskich. Korzystne warunki do rozwoju ekoturystyki mogą być zapewnione w rejonach o małym udziale zatrudnienia w zawodach pozarolniczych i słabych rolniczo, a zatem na obszarach, gdzie dominują małe i średnie gospodarstwa o ograniczonej intensywności produkcji rolnej, jednocześnie przy podwyższonych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Dzięki temu takie drobne gospodarstwa, mimo że często tracą istotne dla nich funkcje ekonomiczne, mogą pełnić nowe role, np. ekologiczne, poprzez zapobieganie dezagraryzacji danego subregionu.

Przeprowadzone badania ankietowe wskazują, że młodzi ludzie (studenci), doceniają wartości ochrony przyrody oraz znaczenie i jakość środowiska przy wyborze miejsca do wypoczynku. Opinie respondentów na temat znaczenia kontaktu z przyrodą wskazują, że umożliwia ona dostęp do aktywnego trybu życia oraz daje poczucie szczęścia. Niestety znajomość przyrody ożywionej w okolicy miejsca zamieszkania nie jest wśród zapytanych wystarczająca, co może się w praktyce przekładać na rzeczywistą chęć odbywania podróży czy też wycieczek o charakterze typowo przyrodniczym. Najważniejszą barierą dla ankietowanych odnośnie rozwoju ekoturystyki była mała atrakcyjność przyrodnicza oraz konkurencja ze strony terenów typowo turystycznych i brak zaplecza turystycznego. Za pozytywne następstwa rozwoju ekoturystyki uznano natomiast możliwość zdobycia dodatkowego dochodu przez lokalną społeczność. Respondenci upatrują także szansę na zmianę profilu gospodarstwa i przez to poprawę estetyki i dbałości o otoczenie wsi. Wizerunek turystyki przyrodniczej w terenach rolniczych w dużej mierze zależy od stopnia wrażliwości ekologicznej, jak i wiedzy przyrodniczej osób ją uprawiających. Ekoturystyka powinna uwarżliwiać ludzi na promowanie idei rozwoju zrównoważonego, polegającego na poszanowaniu środowiska naturalnego poprzez niezakłócanie równowagi w zastanych ekosystemach. A zatem rozwój zrównoważony obszarów chronionych może być realizowany poprzez zieloną turystykę, co znajduje odzwierciedlenie także w obrębie Wyżyny Miechowskiej.

Bibliografia

- Barańska, K. (2014). *Podręcznik najlepszych praktyk ochrony kseroterm. Dla różnorodności biologicznej*. Warszawa: Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych, 5–34.
- Bąba, W. (2005). *Ochrona środowiska w agroturystyce. Agroturystyka i usługi towarzyszące*. Kraków: Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego, Wydawnictwo AR, 145–151.
- Błoński, J. (2000). *Stan i możliwości rozwoju turystyki, w tym agroturystyki. Agroturystyka*, red. U. Świetlikowska. Warszawa: Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), 16–21.
- Ekoturystyka w Polsce. (2016). Departament Strategii Polskiej Organizacji Turystycznej (Opracowała: Dorota Zientalska). Warszawa: Polska Organizacja Turystyczna, 1–8.
- Graja-Zwolińska, S., Spychała, A. (2013). Jak rozumieć turystykę przyrodniczą? Studium przypadku młodzieży akademickiej. *Turyzm*, 23(1), 39–47.
- Kondracki, J. (2009). *Geografia regionalna Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kożuchowska, B. (2000). *Podstawowe pojęcia, cechy, składniki agroturystyki oraz formy samoorganizacji usługodawców. Agroturystyka*, red. U. Świetlikowska. Warszawa: Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), 22–26.
- Kurczewski, R. (2011). Rola społeczności lokalnej w rozwoju ekoturystyki. *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica*, 64, 45–52.
- Kuźnicka, E. (2004). *Możliwości wykorzystania owiec w celu uatrakcyjnienia wiejskiej przestrzeni turystycznej. Miejsce wypasu i gospodarki owczarskiej w koncepcji rozwoju zrównoważonego*. Kraków: Instytut Botaniki PAN, 21–23.
- Lenarczyk, E., Piriwieziencow, S., Włoszczowski, T. (2010). *Ekoturystyka między Bugiem a Narwią*. Warszawa: SIE, 16.
- Mapa Przyrodniczo-Krajobrazowa. (2015). Miechów i Okolice. Wydawnictwo Compass.
- Matuszkiewicz, W. (2002). *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Meyer, M. (2015). *Czym jest ekoturystyka – krótka charakterystyka. Ekoturystyka wobec globalnych wyzwań*. Warszawa, 4–11.
- Mirek, Z., Piękoś-Mirkowa, H., Zając, A., Zając, M. (2002). Flowering plants and pteridophytes of Poland, a checklist. Kraków: Instytut Botaniki PAN.
- Musiał, K. (2011). Walory przyrodnicze zbiorowisk łąkowych doliny rzeki Mierzawy. *Łąkarstwo w Polsce (Grassland Science in Poland)*, 14, 105–114.
- Musiał, K. (2017). Potencjalne i rzeczywiste funkcje cennych przyrodniczo terenów w obrębie dużego miasta – przykład Dębnicko-Tynieckiego obszaru łąkowego. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 4, 77–88. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2017.4.77>
- Musiał, K., Szewczyk, W., Walczak, J., Grygierzec, B. (2017). The role of re-introducing sheep grazing on protected calcareous xerothermic grasslands. Grassland resources for extensive farming systems in marginal lands: major drivers and future scenarios. *Grassland Science in Europe*, 22, 372–374.
- Plit, J. (2016). *Krajobrazy kulturowe Polski i ich przemiany*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.
- Płachciak, A. (2011). Geneza idei rozwoju zrównoważonego. *Economia Economics*, 5(17), 231–248.
- Przywieziencew, A. (2015). *Ekoturystyka w Polsce a wyzwania zrównoważonego rozwoju. Ekoturystyka wobec globalnych wyzwań*. Warszawa: Społeczny Instytut Ekologiczny, 50–59.
- Przewodnik Przyrodniczo-Turystyczny – Wyżyna Miechowska. (2017). Kraków: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.
- Roślinność kserotermiczna na obszarach chronionych woj. małopolskiego. (2012). Przewodnik przyrodniczy, red. S. Loster. Kraków.
- Strategia rozwoju gminy i miasta Miechów na lata 2014–2020. (2013). Miechów.
- Stasiak, A. (2011). Wieś jako obszar polityki społecznej. *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica*, 64, 19–31.
- Sznajder, M., Przezbórska, L., Scrimgeour, F. (2009). *Agritourism*. MPG Books Group, UK.
- Tyburski, W. (2006). Powstanie i rozwój filozofii ekologicznej. *Problemy Ekorozwoju*, 1, 7–15.
- Tyran, E. (2005). *Podstawy agroturystyki. Agroturystyka i usługi towarzyszące*. Kraków: Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego, Wydawnictwo AR, 1–51.
- Zaręba, D. (2015). *Rozwój ekoturystyki w Polsce – przykłady dobrych praktyk. Ekoturystyka wobec globalnych wyzwań*. Warszawa: Społeczny Instytut Ekologiczny, 2–21.

Strony internetowe:

<http://krakow.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>

http://www.miechow.pl/page/_Obszar_Chronionego_Krajobrazu

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.02.2019

Do cytowania – For citation:

Musiał, K. (2018). Możliwości rozwoju ekoturystyki w rolniczych terenach zdominowanych przez drobne gospodarstwa – przykład Wyżyny Miechowskiej [Possibilities of development of ecotourism in agricultural areas dominated by small farms – an example of the Miechow Upland]. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 4, 69–87. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2018.4.69>.